Пр. 4042/20 126/20 XVIII

ПРИЛОЗИ
ЗА КЊИЖЕВНОСТ, ЈЕЗИК, ИСТОРИЈУ И ФОЛКЛОР
Књига XVIII, Свеска 1-2. — 1938 година

Засебан отисак

БЕЛЕШКА У ВУКОВОЈ ГОДИНИ

Аутоматизовало се да се Вук и Доситеј помињу упоредо. Има међутим људи којима не пада на ум Доситеј када мисле о Вуку, и не пада на памет Вук када мисле о Доситеју. Културни немири ова два човека сасвим су друкчијих клица. Труди и напори, иако делимично истих или сличних категорија, врло су различити по темељним вредностима. Крв и месно зрно ова два реформатора нису исти. Посмртност њихова није и неће бити иста. Доситеј је светлео и грејао и утрнуо и сад је заслужно име и почасно место. Вук је жив. Колута, вео је, има да пролази још кроз многе реде и нереде наших народних вредности, и не само у смислу писмености и књижевности, него и у смислу политичком. Зашто се та политички културна снага и сада пренебрегава? зашто у овој години тако мало помиње? зашто се тај пријатељ светлости, реда и правде не призива? Вокација Вукова није испуњена, шири се, шириће се.

Доситеј је био пасиван дух, пасивна даровитост, и стоји као вредност зависан, и захвалан разним факторима ван себе. Он је морао бити оплођен од бољих но што му беше род, да би после сам оплођавао. За културни покрет свој није нашао инстинкт у себи ни видео клицу у родној груди. Село, уџерицу, трњаке, неписменост простих и заблуду писмених пожалио је тек из туђине, после удивљења пред туђим добром и сравњења са родним сиромаштвом. Против калуђерског живота устао је из личнога незадовољства, гурнуо од себе недостојно оставивши га другима. Није остао да бунтује опасно по себе, на месту, није покушао да реформише

једну установу која народу треба. Бануо је у свет полусвесно, више трбухом за хлебом и главом за младалачком радозналошћу, него за нагоном и планом. Доситеј је пошао у свет као обични људи: празан. Срећом по нас срећно се свршила та авантура. На туђе засејане ливаде пала је пчела. Сем личног задовољства да се налети и наужије, донео је Доситеј кући хране и за кошницу. Ова наша фигура с пчелом није сасвим произвољна. Зато што је на издашно уцветана поља падао, Доситеј је често упрошћавао проблеме просвете, у методима био наиван, културу проповедао као неку посластицу. Уосталом то је био део чари овога књижевника кога књижевност није стала крви, и занимљивог раскалуђера који је за своју ведрину, бономију и лакотно сачекивање брига имао можда највише да захвали калуђерству.

Вук је активан дух и активна даровитост. Он је дубока, тамна, са инстинктима измешана гениалност, идентичан са земљом. Као земља, он ће радити са проломима а не са инспирацијама. Вуковом раду био је услов да се са својим трудом не откида од груде. Своју велику мисао могао је замислити, свеједно, у шуми, у убогом селу, на камену. Замислио ју је у маломе народу без гласнога имена, у некултури, и што је још горе, у назадњаштву. Вук је једна наша митска појава, митско понављање. Он од првога потеза зна шта предузима, у клици види спремно велико дрво за векове унапред. Са боговским једним миром убеђен је од првог почетка да има право, да му мора позитивно служити пријатељ и непријатељ.

Чешће се потрзало питање да ли од Вука почиње наша књижевност. Нама се чини да ово питање није право. Са Вуком долази нешто битније од литературе. Наравно, негде ће ту имати место и књижевност као један од резултата културне свести народа. Са Вуком долази оригинална наша културна свест. Нити она византијско српска из средњега века, нити она европско српска коју је донео или доносио и Доситеј. Него оригинална наша народна културна свест у мозгу сељака

самоука и неука, свест револуционарна са својим рођеним средствима и благом, револуционарна напоредо са таквом политичком револуцијом. Јер је Вук био и политички дух, и на темељима политичке мисли и пламеног сељачког патриотизма правио и филологију и књижевност. Вук је ратовао, сваку народну реч видео као личност, и постројавао их у живе редове. Први човек који је осетио да је језик нашег народа крв, и стао према том језику као раван према равном, геније према геniју, и бацио тај језик у рат за ослобођење и интелектуалне и политичке савести.

Као сви гениални, Вук је почео од најпростијега. Пре културе, има ли се свест за писмо? Пре европског, има ли се што своје? Пре литературе, има ли се језик? Пре књижнице, има ли се она једна књига која, као и Библија, није литература, него дух и живот народни, она књига и онај стил у њој за чије чување у чистоти и оригиналности имају да живе све генерације. Методичан по сељачки, Вук започиње тако да кажемо мануелну фазу књижевног рада: чепрка, тражи, купи, пребира и у торбу баца језик и делове оне основне књиге. С пуном торбом јавиће се и народу и кнезу и књижеству и Европи. С пуном торбом и са сигурном револуцијом. Чији језик ваља? Онога ко језик зна. Народ га зна и књижество има да учи од народа. Како то да сељак има и зна књижевни језик? Тако што је у њему крепак народни живот, осећање тла и судбине, тако што је у народу крв. Како сад то? Тако што, идући у кругу енергија, онај има крв који има груду и зна обичај и језик.

То је осовина Вукове револуције, не литерарне само, него пре тога културне и политичко културне. Постоји крв и постоји интелект. Интелект је велика ствар, али то је један продукт крви. Крв се мора имати! Не знамо како је у свету, али код нас на Балкану крв има прост народ. Вук је сагледао идеалну страну у природи нашег простог човека. Сагледао је кроз језик. Језик граде вере и убеђења у истине, и борбе против лажи, зато је језик извор и књизи и политици. Језик је пун злих и добрих енергија које заједно крче пут култури.

Језик је први напор с којим се улази у науку, и највише оруђе с којим се ствара уметничка књижевност, и традиционална гарантија за политичку културу. Вук је оценио и осетио, показао и доказао да у речи нашег простог народа има и сигурна ознака предмета, и лепота звука, и скоро научна тачност појма, и, што је главна чар језика, има скривених наслућења. Босанска реч је до бола пуна наслућивања, њен последњи талас свршава, као музика, далеко у простору мисли и осећаја. Вук је из језика простог нашег човека истерао те тајне, претворио их у жив рад и благо, од којег смо у културној свести оно што смо, и почињемо бити оно што је више и боље.

Речено је већ да Вук гони на мисао о митској појави. Откуда је такав изишао и где ће се још све јављати његов дух? Као елементарно неко збивање, као чудо у миту, Вук и оно што ће он створити јурнули су једно према другом неодољиво и стопили се. Не, Вук није пре свега научник и просветитељ. Наука је јака кад се баци у појединост. А Вук је потегао целину народног живота са свим проблемима и културним и културно политичким. Вук је хтео општу писменост не само због читања и писања, него да се сваком човеку даде тиме индивидуална отменост, и право на онакву слободу каква иде са таквим човеком. Културно политичка храброст говорила је из Вука кад је писао познато земунско писмо кнезу Милошу: иста права и иста ограничења кнезу и поданику. А ако Србин без освете не може, онда и ту иста права кнезу и сељаку. У Вуку је живела генијалност правде и истине. И отуда ретко тачне његове оцене свих елемената који чине народни живот и његово право на културу. Тражио је Вук право и правду за оне који су народно биће, који су крв, који значе груду, обичај и језик. Политика је то. Политика на основи онога што је народни идентитет, а не на основи европских принципа који су вредности за изнајмљивање. Вук ће можда једнога дана упутити политику у праве темеље, као што је културну свест истерао из родних темеља. Ето тако заобилазним и великим

путем је Вук књижевник и творац књижевности. И нико као он.

А ако је баш потребно да не стоји сам, Вук се може напоредо ставити само с Његошем и Карађорђем. То су три чиста оригинала нашега рода, велики митски људи који су све из себе извадили, и све груди, језику и моралном обичају народном оставили. Али и међ том двојицом стаситих и кршних другова хроми Вук је најстаменији. У Вука никада колебања и никада заноса. Никада унутрашње неприлике и никада пренагљености. Владика Раде се као патриот заносио и разочаравао. Вожд је бивао у неприликама и носили су га догађаји. Вук се родио конденсован као земља. Једна формула, један задатак, један правац, једна вера у једно знање. Тај сухи, земљи блиски сељак никада није замишљао или проповедао неке усрећавајуће истине и благодети. Уједначен, достижан, даровит без инспирација, веровао је само у оне резултате, научне и политичке, који су у народном животу и језику консакрирани. Веровао у народну реч, увек пуну живих последица и закључака, веровао да она вреди колико држава, да се на основи ње увек може почети нов живот.

Многоструке тенденције Вукова духа тек ће се показивати. То је човек који је почео што је најтеже: ред да прави. Ред у писмености и језику, ред у вредностима политичко културним. Време је било такво да ред у државном устројству није могао правити, али је казао какав би имао бити. Понекад се чини да Вук, оданде одгоре, помало у ситуацији Христа са задремалим ученицима, пита борце културне и политичке, а нарочито политичке: Зар не можете један час пробдити са мном?

Исидора Секулић.